

Radničko turističko društvo »Prijatelj prirode« – podružnica Koprivnica 1928 – 1931.

Centralu društva, koje se u nas nazivalo »Prijatelj prirode«, osnovao je 16. rujna 1895. godine u Beču pučki učitelj socijaldemokrat Georg Schmiedl. Izvorni naziv društva je Touristenverein »Die Naturfreunde« – Turističko društvo »Prijatelj prirode«. Ideja vodilja osnivača »Naturfreuda« u Beču na samom početku vidljiva je iz ovog citata: »Mi ne želimo živjeti između rada, jala i spavanja. Mi hoćemo sudjelovati u kulturi i u ostalom društvenom kretanju«. Osnivači društva kao i prvi ondašnji članovi bili su pod utjecajem Socijaldemokratske stranke Austrije, a među njima se nalazio i sam vođa te radničke stranke dr. Viktor Adler, zatim dr. Karl Renner, poslije prvi kancelar Republike Austrije, Leopold Happisch i mnogi drugi vođe ondašnje napredne radničke Socijaldemokratske stranke Austrije sa sjedištem u Beču.

Prvenstvena i glavna svrha društva bila je da svoje članove, uglavnom radnike, okupi, organizira i izvede iz zagušljivih i prenatrpanih radionica i tvornica, iz vlažnih, ne higijenskih i neodgovarajućih radničkih stanova, te iz zadimljivih i smrdljivih gostionica u prirodu, planine, na čist zrak i sunce.

Osim u Beču, gdje je bila centrala društva, postepeno su osnovana društva »Naturfreunde« Prijatelja prirode i u drugim gradovima i mjestima. Početkom dvadesetog stoljeća osnivaju se podružnice i u drugim zemljama Evrope, u Njemačkoj, Švicarskoj, Francuskoj, Velikoj Britaniji, pa i izvan Evrope, npr. u Kaliforniji. Zbog uspješnog djelovanja i koordiniranog rada društava pokazala se potreba za osnivanjem saveza »Naturfreunde Internacional« – »Internacionalni savez Prijatelja prirode«, koji je 1905. godine osnovan sa sjedištem u Beču. Taj Internacionalni savez uspješno je djelovao u Beču sve do 1934. godine, kada je pred nacističkom opasnošću morao biti preseljen u Švicarsku, u Zürich, gdje se i danas nalazi i uspješno djeluje.

OSNIVANJE PODRUŽNICA »PRIJATELJA PRIRODE« U NAŠIM KRAJEVIMA

Prva podružnica Turističkog društva »Prijatelj prirode« (u daljnjem tekstu PP) osnovana je kod nas 4. travnja 1905. godine u Sarajevu, i to kao podružnica (filijala) bečke centrale. Naime, u to vrijeme je Bosna i Hercegovina potpadala izravno pod vlast Austro-Ugarske monarhije. Osnivači i prvi aktivni članovi društva bili su većinom radnici na željeznici i to njemačkog porijekla, a o čemu svjedoče i njihova prezimena: Hoffman, Ajsenbajs, Baumgartner i druga. Međutim njima su se

Otisak žiga podružnice »Prijatelj prirode« u upotrebi od 1928. do 1931. godine

uskoro pridružili i domaći ljudi, Sarajlije. Bili su to uglavnom radnici, koji su brzo prihvatili planinarske i napredne ideje o zdravoj rekreaciji u prirodi i planinama.

Poslije prvog svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske monarhije prestao je utjecaj bečke centrale na društva PP i na podružnice u drugim zemljama, pa tako i na ovu u Sarajevu, koja je u novoformiranoj državi SHS nastavila aktivno djelovati.

U vremenu između dva rata u Bosni i Hercegovini bilo je dvadeset planinarskih objekata, od kojih je pet bilo vlasništvo društva PP. Od ovih pet najljepša je bila planinarska kuća na Boračkom jezeru pod Prenjom u Hercegovini na visini od 400 m, dok je najatraktivnija turističko-planinarska kuća bila kod Jezerca na Prenju smještena između visova Taraša, Osobca i Otiša na visini od 1700 m.

Učesnici prvog kongresa Turističkog društva PP održanog 1928. godine u Brodu na Savi. U trećem redu od desne na lijevu stranu, stoji treći po redu, delegat podružnice PP iz Koprivnice drug Vinko Husnjak

U Hrvatskoj je u Zagrebu, 1921. godine, osnovana na željeznici, odnosno u željezničkoj radionici, najprije grupa PO. Kako se s vremenom povećavalo zanimanje i drugih zagrebačkih radnika za planinarenje, boravak i druženje u prirodi, tako se sve više povećavao i broj aktivnih članova u grupi PP. Kroz tri godine takvog djelovanja uveliko se povećao i broj njezinih članova i 24. rujna 1924. osnovana je u Zagrebu podružnica društva PP, koja se oslanjala na ondašnje napredne sindikate. Najaktivniji članovi, propagatori naprednih ideja, osnivači najprije grupe, a poslije i sekcije PP, bili su: Vladimir Majstorović, knjigoveški radnik (prije član »Naturfreunde« u Njemačkoj, kada je tamo radio), Đuro Brljek i Slavko Marinić, radnici u željezničkoj radionici, Vladimir Pfeifer, tajnik Radničke komore u Zagrebu, Vilim Hofman, stolarski radnik (koji je već prije bio član PP u Sarajevu) i mnogi drugi.

Društvo PP je kao svoju prvu sekciju osnovalo sekciju planinarskih vodiča, zatim fotosekciju, a malo poslije, tj. 1928. godine, glazbenu sekciju gitarista i mandolista, koja je uspješno djelovala svojim nastupima na društvenim priredbama i mnogobrojnim izletima. Prema izvještaju o radu zagrebačke podružnice PP, koji je na godišnjoj skupštini 1928. godine podnio ondašnji tajnik Dragutin Rodman, među ostalim uspjesima u radu i djelatnosti bilo je spomenuto da je u toku 1927. godi-

ne održano 86 izleta s 1200 izletnika. Većina izleta bila je na Medvednicu, Samoborsko gorje, planine Slavonije (Psunj i Papuk), Hrvatsko zagorje (Ivančicu, Strahinčicu i Ravnu goru), Gorski kotar (Delnice, Skrad i Risnjak) i neke planine u Sloveniji.

Prvi kongres PP u Jugoslaviji održan je 8. i 9. prosinca 1928. godine u Slavonskom Brodu ondašnjem Brodu na Savi. Na tom prvom kongresu PP bio je prisutan i član podružnice PP iz Koprivnice, stolarski radnik-pomoćnik Vinko Husnjak, koji je u to vrijeme bio tajnik ove podružnice.

U Hrvatskoj je u to vrijeme najaktivnija i najbrojnija bila podružnica PP u Zagrebu, koja je 1929. godine proslavila petu godišnjicu djelovanja izletom u Sloveniju na planinu Liscu. Ovoj proslavi i izletu, osim članova podružnice iz Zagreba, prisustvovali su i članovi podružnica iz Koprivnice, Karlovca, Maribora i Sušaka.

Drugi kongres PP održan je 1930. u Zagrebu, na kojem je, među ostalim, zaključeno da se sjedište centralnog odbora PP iz Sarajeva preseli u Zagreb. Kao razlog preseljenja navodi se neefikasnost u radu i djelovanju centralne uprave u Sarajevu. U listopadu 1931. zabranjen je rad centralnoj upravi PP u Zagrebu, kao i svim podružnicama u Jugoslaviji, dok im je pokretnu i nepokretnu imovinu policija zaplijenila. Kao razlog zabrane bilo je navedeno da je u društvu prevladao utjecaj ve-

Sa izleta na Oštrc (Samoborsko gorje) 1929. godine. Od lijeve na desnu stranu stoje: Vilko Igrić, Đuro Imbrišak, drug iz Zagreba, Stjepan Sirovec i drug iz Zagreba

ćeg dijela članstva koji propagira marksističko-lenjinstičke ideje, a to su bili komunisti. Drugi, manji dio članstva, pristaše socijaldemokrata, bili su protiv političkog rada među članovima smatrajući da se društvo ne bi smjelo baviti politikom nego provoditi samo ono što društvena pravila propisuju.

Godinu dana poslije zabrane djelovanja, već početkom 1932. godine, opet je dopušten rad podružnici u Sarajevu, a tu je sada ponovno i centralna uprava. Na skupštini u Sarajevu 27. ožujka 1932. godine unijete su i neke izmjene u pravila društva, među ostalim, prihvaćen je i nov naziv društva: Radničko turističko društvo »Prijatelj prirode«. Postepeno se odobrava ponovni rad podružnicama i u ostalim mjestima po Jugoslaviji, pa je tako krajem 1932. opet odobren rad podružnice u Zagrebu. U Koprivnici rad podružnice radničkog turističkog društva PP nije bio obnovljen.

OSNIVANJE PODRUŽNICE TURISTIČKOG DRUŠTVA »PRIJATELJ PRIRODE« U KOPRIVNICI 1928. GODINE

Prema sjećanju Vilka Igrića, jednog od najstarijih živućih članova PP u Koprivnici, a i na temelju članskih iskaznica pokojnih članova Rudolfa Vibornija i Izidora Litvana, prvi je član PP od 1926, a drugi od 1927. godine, u vrijeme kada još u Koprivnici nije bila organizirana podružnica PP, zaključujemo da su ova trojica, te još pet do šest ondašnjih mladih i naprednih radnika iz Koprivnice, bili članovi podružnice PP u Zagrebu. Vilko Igrić se prisjeća, jer je od 1925. do konca 1927. godine radeći u Zagrebu kao krojački pomoćnik, da je često nosio iz Koprivnice u Zagreb pristupnice i članske iskaznice na ovjeru radi povlaštene vožnje na željeznici koju su imali svi članovi PP. Što se tiče izletničke djelatnosti, koprivnički članovi zagrebačkog društva PP često su išli na izlete zagrebačke podružnice. Izleti su bili obično na Medvednicu ili Samoborsko gorje, ali su i sami nedjeljom i praznicima odlazili u okolinu Koprivnice, na Bi-

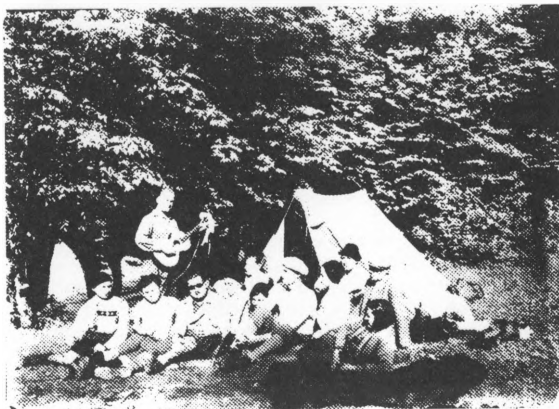
logoru, obližnje obronke Kalničkog gorja i u planine Hrvatskog zagorja.

Deset dana poslije osnivanja HPD-ove podružnice »Bilo« u Koprivnici (osnovana 8. ožujka 1928) nalazimo u koprivničkim novinama »Koprivnički Hrvat« od 17. ožujka 1928. ovaj oglas: »Turističko društvo »Prijatelj prirode« podružnica u Zagrebu, osniva ovdje u Koprivnici podružnicu spomenutog društva. Svi oni drugovi i prijatelji koji žele u to društvo neka se prijave kod druga Andrije Sirovca, krojačkog pomoćnika, gdje će dobiti potrebne upute.«

Početkom svibnja 1928. osnovana je podružnica PP u Koprivnici u prisutnosti 25 prijatelja i novih članova. Tom je prilikom za predsjednika podružnice izabran mladi krojački pomoćnik Andrija Sirovec, za tajnika stolarski pomoćnik Vinko Husnjak, a za blagajnika Rudolf Viborni, stolarski pomoćnik. Na tom osnivačkom sastanku u Koprivnici bili su prisutni predsjednik podružnice društva PP iz Zagreba Vladimir Majstorović i potpredsjednik Seiss.

IZLETNIČKA DJELATNOST »PRIJATELJA PRIRODE« U KOPRIVNICI

Već u prvim mjesecima nakon osnivanja podružnice u Koprivnici primjećuje se njezina djelatnost po organiziranju i održavanju nekoliko uspješnih izleta na Medvednicu, Bilogoru, Samoborsko gorje, Kalnik, Varaždinske Toplice, Liscu u Sloveniji i Jankovac na Papuku. Koncem prve godine djelovanja, tj. 1928. godine, podružnica broji već oko 40 aktivnih članova, mladih radnika i radnika, koji su većinom bili marksistički orijentirani. U toj prvoj godini sastanci članova održavali su se svakog utorka na večer u prostoriji gostionice Kovačević-Vragović, koja se nalazila na mjestu sadašnje kuće broj 10 na Trgu bratstva i jedinstva. Tokom slijedeće 1929. godine priređeno je nekoliko uspješnih izleta na Kalnik s više od tridesetak članova, zatim na Ivanščicu, Ravnu goru, Trakošćan, Plitvička jezera i na Medvednicu, s koje su se obično vraćali preko Stubice i Stubičkih Toplica. Priređivani su izleti na more, u Sušak i na otok Krk, što je bilo osobito zanimljivo i atraktivno za ljude

Članovi PP iz Koprivnice na trodnevnom izletu na Plitvičkim jezerima u ljeto 1931. godine

Društveni izlet članova PP iz Zagreba i Koprivnice na Kalnik 1930. godine

iz ovih podravskih ravničarskih krajeva. U listopadu 1929. članovi podružnice iz Koprivnice sudjelovali su na proslavi pete godišnjice osnutka podružnice u Zagrebu. Proslava je održana na planini Lisci u Sloveniji, a u njoj je sudjelovao velik broj članova. Na zajedničkim izletima sa članovima podružnica iz Zagreba, Osijeka, Sušaka, Karlovca i Maribora često su proučavane teme i održavani sastanci marksističkog sadržaja. Bili su to zapravo socijalističko-marksistički sastanci tadašnjih naprednih radnica, radnika i pomoćnika raznih struka. Među najaktivnije članove PP u Koprivnici ubrajali su se uglavnom mladi radnici-pomoćnici: Andrija Sirovec, Vinko Husnjak, Rudolf Viborni, Vilko Igrić, Stanko i Ivo Šafar, Ljubica Novaković, Maks Noć, Alojz Barlek, Pepica Tkalčec, Đuro Imbrišak, Mijo Hadun, Josip Prvčić, Mijo Babić, Stjepan Španiček i mnogi drugi. Bilo je među članovima i ljudi drugih zanimanja, na primjer: Izidor Litvan, trgovac, Anka Zidarić, kućanica, Stjepan Paklec, krojački obrtnik, Milan Gros, špediter, Đuro Šandor, službenik i Franjo Takač, trgovački putnik, koji je poslije postao vlasnik rudnika ugljena u Podravskoj Subotici.

Od travnja 1929. sastanci PP održavali su se u gostionici braće Krčmar, gdje su se primali i novi članovi, plaćala članarina, te održavali dogovori za izlete. Kuća braće Krčmar nalazila se na sadašnjem Trgu republike do kuće broj 8 (sada trgovine »Izvor«). Kuća na broju 10 više ne postoji jer je srušena sedamdesetih godina, i sada je na tom mjestu nova veća i moderna poslovna zgrada.

Redovna glavna godišnja skupština PP u Koprivnici održana je 10. veljače 1930. u prostorijama gostionice braće Krčmar. Na njoj je izabran i novi odbor: na čelu društvo ostao je dosadašnji predsjednik Andrija Sirovec, dok je za potpredsjednika izabran Željko Eisner, za tajnika Milan Gros i za blagajnika Vilko Igrić. U toku 1930. pooštrena je policijska kontrola nad radom podružnice u Koprivnici, i praćen je rad njezinih aktivnih članova. U takvim okolnostima djelovanje podružnice slabi. Priređeni su malobrojni izleti, nekoliko puta na Kalnik preko Apatovca ili Lepavine, zatim na obronke Bilogore i Budim-grad kraj Rasinje. Broj aktivnih članova sve je manji, a novi se ne upisuju, jer su policijske vlasti još više pooštrile nadzor nad radom odružnice i kre-

tanjem njenih sve malobrojnijih članova. Osim toga ukinate su i povlastice za popust na grupna putovanja željeznicom za članove društva PP. Slična situacija je i u ostalim podružnicama PP u Jugoslaviji.

ZABRANA DJELATNOSTI »PRIJATELJA PRIRODE« U KOPRIVNICI

O radu i djelovanju podružnice PP u Koprivnici u 1931. godini nalazimo u koprivničkim novinama »Koprivnički Hrvat« od 31. siječnja obavijest da će se redovna godišnja skupština podružnice održati 8. veljače 1931. u prostorijama gostionice g. Krčmara. Prema sjećanju Vilka Igriča na toj je skupštini bio mali broj članova. Rukovodstvo podružnice ostalo je isto koje je bilo izabrano na skupštini u veljači 1930. godine. U toku 1931. održano je samo nekoliko izleta i to na Trakošćan, Plitvička jezera, Kalnik i Bilogoru, s malim brojem članova. Od listopada 1931. rad podružnice Turističkog društva PP u Koprivnici službeno je zabranjen. Kao razlog zabrane navedeno je da se na zajedničkim izletima i sastancima propagira komunistička ideologija među radnicima i radničkom omladinom. Koprivnička policija je zaplijenila i sav inventar podružnice, koji se sastojao od šatora, fotoaparata i jedne gitare, kao i cjelokupnu arhivu podružnice, te tako ona prisilno prestaje s radom.

Poslije policijske zabrane jedan dio koprivničkih članova PP prelazi u HPD-ovu podružnicu »Bilo« i tamo nastavlja s planinarskom djelatnošću, a drugi dio se prestao baviti planinarstvom i izletima. Iako je koncem 1932. godine rad podružnicama opet dozvoljen u čitavoj Jugoslaviji, u Koprivnici nije više nikada obnovljena niti

aktivirana podružnica Radničkog turističkog društva »Prijatelj prirode«.

Spomenimo na kraju da su neki članovi PP iz Koprivnice postali članovi KPJ u predratnim godinama, među njima Stjepan Španiček te Đuro Imbrišak koji je 1937. godine bio sekretar partijske ćelije u Koprivnici. Mnogi nekadašnji aktivni članovi društva PP u Koprivnici su za vrijeme rata i okupacije ilegalno radili i pomagali NOB-u, dok su drugi u njoj i aktivno sudjelovali, kao Izidor Litvan, Stjepan Španiček, Franjo Takač i drugi.

ZAKLJUČAK

Na kraju ovog kraćeg izlaganja o djelatnosti Turističkog društva »Prijatelj prirode« u Jugoslaviji i s osvrtom na njegovo četverogodišnje djelovanje u Koprivnici možemo zaključiti da se PP prvenstveno bavio planinarstvom i aktivnom rekreacijom svojih članova u prirodi. Uz planinarstvo društvo PP odnosno podružnice u većim gradovima kao u Zagrebu, Sarajevu, Mariboru i Osijeku, bavilo se i raznolikim djelatnostima npr. kulturno-prosvjetnim (priredbe na kojima su sudjelovali pjevački i tamburaški zborovi, te sekcije mandolinista i gitarista) i socijalnim (ferijalne kolonije radničke djece).

U prve dvije godine na očetku svoje djelatnosti PP u Koprivnici imao je veći broj aktivnih članova i organizirano više uspješnih izleta nego podružnica HPD »Bilo«. Uslijed stalne policijske kontrole, praćenja članova i čestog ometanja u djelovanju, broj aktivnih članova se sve više smanjivao, da bi na kraju policijskom zabranom rad PP u Koprivnici kao i ostalim mjestima u državi definitivno prestao sa djelovanjem.

LITERATURA I IZVORI:

- Novine »Koprivnički Hrvat« iz 1928, 1929, 1930 i 1931.
- »Podravske novine« iz 1930.
- Mirko Vimer: Ljeti i zimi u Jugoslaviji, Zagreb 1933.
- Jovo Popović: Kroz planine Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1935.
- Šefko Hadžialić: Planinarske kuće i domovi u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1972.
- PD JNA »Sutjeska«: 60 godina »Prijatelja prirode«, 50 godina »Glavice«, Zagreb 1984.
- Milivoj Kovačić: Podravski zbornik '78. - Pola stoljeća koprivničkog planinarstva, Koprivnica 1978.
- Zeljko Poljak: Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva, Zagreb 1987.
- Milivoj Kovačić: Bilogorski planinar - Šezdeset godina od osnutka Planinarskog društva »Bilo« u Koprivnici, Koprivnica 1988.
- Sjećanja Vilka Igriča nekadašnjeg blagajnika i aktivnog člana Turističkog društva »Prijatelj prirode« i nekadašnjeg tajnika PP u Koprivnici Vinka Husnjaka.